

УДК 351.74

Г.В. Толочко,  
старший науковий співробітник  
ДНДІ МВС України, м. Київ

## ОЦІНКА ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

*За результатами аналізу даних моніторингового опитування працівників поліції (міліції) у 2003–2016 рр. визначено оцінку працівниками поліції (міліції) ставлення до них громадян, ймовірності представників населення співпрацювати з поліцією в різних формах, можливих форм співпраці громадян з поліцією, джерел інформації, з яких громадяни отримують відомості про діяльність органів поліції (міліції). На цій основі зроблені висновки щодо напрямів удосконалення діяльності поліції на сучасному етапі, покращення співпраці з телебаченням, електронними ЗМІ, налагодження контактів з населенням.*

**Ключові слова:** поліція, міліція, ставлення громадян до поліції, форми співпраці поліції з населенням, джерела інформації про діяльність поліції.

*На основе анализа данных мониторингового опроса сотрудников полиции (милиции) в 2003–2016 гг. установлена оценка работниками полиции (милиции) отношения к ним граждан, вероятности представителей населения сотрудничать с полицией в разных формах, источников информации, из которых граждане получают сведения о деятельности органов полиции (милиции). На этой основе сделаны выводы относительно направлений совершенствования деятельности полиции на современном этапе, улучшение сотрудничества с телевидением, электронными СМИ, налаживания контактов с населением.*

**Ключевые слова:** полиция, милиция, отношение граждан к полиции, формы сотрудничества полиции с населением, источники информации о деятельности полиции.

*On the basis of an analysis of the monitoring survey of the police (militia) personnel in 2003–2016, the police officers (militia) assessments of the attitude of citizens to them, the possibilities of the population to cooperate with police in various forms, sources of information about police (militia) practice have been found out. On this basis the conclusions regarding the directions for improving the work of police at the present stage, as well as the improvement of cooperation with television, electronic media and establishment of contacts with population have been drawn.*

**Keywords:** police, militia, citizens' attitude towards police, forms of police-community cooperation, sources of information on police practice.

Успіх демократичних процесів в Україні неможливий без якісної організації діяльності органів поліції, які виконують важливі завдання щодо охорони й захисту громадського порядку, прав, свобод і законних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення громадської безпеки й боротьби з правопорушеннями.

Ставлення населення до поліції має вкрай важливе значення для діяльності самої поліції. Безпека громадян і ефективність роботи поліції прямо залежать від того, яким чином оцінюється робота поліцейських.

Підвищення довіри населення до поліції є одним із ключових завдань у ході її реформування. Від того, як працюватиме оновлена поліція, залежатиме, яким чином громадяни ставитимуться до неї. У свою чергу, задоволеність діяльністю працівників поліції впливає на готовність громадян допомагати органам поліції в разі необхідності.

Стаття має на меті проаналізувати отримані в ході опитувань дані і визначити на цій основі, наскільки адекватно поліція оцінює ставлення населення до їх діяльності, готовність громадян співпрацювати з поліцейськими в різних формах, джерела інформації, з яких населення отримує інформацію про діяльність поліції (міліції).

Протягом 2003–2016 рр. лабораторією кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України (ДНДІ МВС України, до 2006 р. – НДІ НАВСУ) щороку проводилися опитування працівників поліції, які навчаються в Національній академії внутрішніх справ, щодо стану злочинності та діяльності поліції<sup>1</sup> по боротьбі з нею. У середньому щороку опитувалося 305 поліцейських. Результати опитування з зазначених вище питань є такими.

Розподіл оцінок працівників поліції ставлення до них громадян наведено на рисунку 1. У 2003–2007 рр. близько 45 % опитаних відмічали негативне ставлення населення до поліції і майже стільки ж (40 %) вважали, що воно є байдужим. У 2008 р. відсоток негативних оцінок стрімко зріс і дорівнював 65,7 %, а у 2009–2010 рр. знову зменшився до 45–49 %. З 2011 р. цей показник знову почав

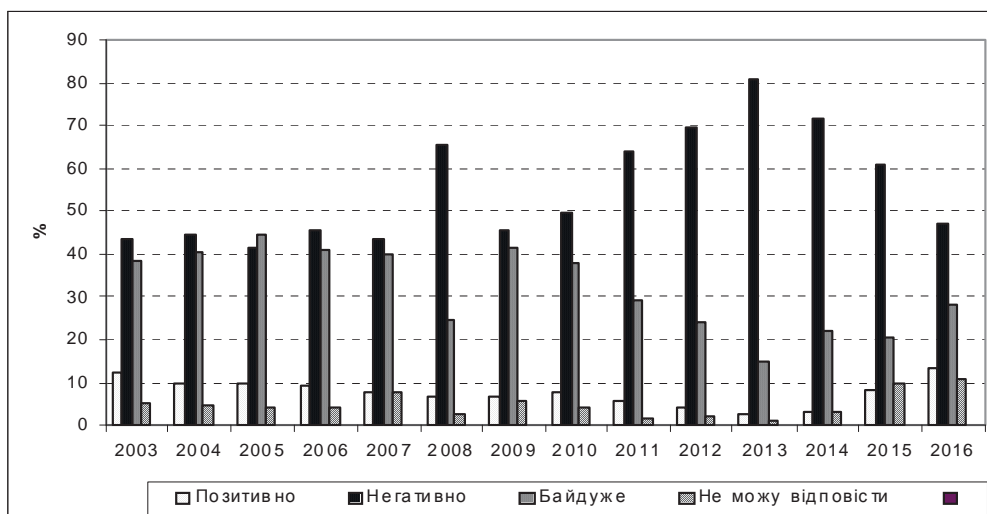


Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як, на вашу думку, населення України ставиться до поліції?” (у %)

зростати і досяг у 2013 р. 81 %, у 2014 р. – він зменшився до 71 %, але залишився досить високим. Таке значне переважання серед респондентів негативних оцінок ставлення до них населення стало наслідком зниження рівня діяльності працівників міліції, масованої кампанії поширення ЗМІ негативної інформації про їх діяльність, що істотно вплинуло на ставлення населення до міліції. Природно, що працівники міліції відчували це погіршення ставлення до них громадян і дали відповідні відповіді в ході опитування.

<sup>1</sup> У 2003–2014 рр. замість “поліції” мається на увазі “міліції”.

У 2015 році відбулися кардинальні зміни в системі МВС України і було створено Національну поліцію України. Розпочате формування підрозділів поліції, оновлення їх кадрового складу сприяло формуванню серед громадян очікувань щодо суттєвого покращення діяльності працівників поліції і випереджаючого поліпшення ставлення до них. Відповідно, серед опитаних відсоток тих, хто вважав, що населення негативно ставиться до поліції, зменшився у 2015 р. до 61,1 %, а у 2016 р. – 47,3 %), тобто майже на половину менше у порівнянні з 2013 р.

Відсоткові показники працівників поліції, які оцінювали ставлення до них населення більш позитивно, були значно меншими і також помітно змінювалися. Так, у 2002–2007 рр. оцінювали ставлення до них населення як байдуже у середньому 41 % респондентів. З 2008 р. цей показник переважно зменшувався і у 2011–2016 рр. дорівнював в середньому 22 %, а у 2016 р. становив 28,6 %. Найменшою протягом всього періоду проведення моніторингового опитування була частка опитаних, які оцінювали ставлення населення до них як позитивне. Протягом 2003–2013 рр. вона зменшилася з 12,3 % до 2,6 % (найнижчий показник за аналізований період). У наступні чотири роки через зазначені вище причини відбувалося зростання цього показника, в результаті якого він склав у 2016 р. 13,1 %.

Важливим напрямом діяльності поліції є поглиблення співпраці з населенням. Адже ефективний захист громадського порядку неможливий без активної участі громадян, зацікавлених у безпеці. Респондентам було запропоновано ймовірність того, що громадяни готові співпрацювати з поліцією (міліцією) в певних формах. У таблиці 1 наведені частки респондентів, які визначили як ймовірні відповідні дії громадян щодо співпраці з поліцією (міліцією).

Таблиця 1

**Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як ви вважаєте, в якій формі пересічний громадянин згоден сьогодні співпрацювати з поліцією?” (у %)**

Форми співпраці	Роки													
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Виступити як свідок під час розслідування та судового розгляду кримінальної справи	14,4	15,3	17,7	14,9	17,9	25,7	20,1	18,3	21,1	14	19,1	19,2	21,4	15,8
Виступити як понятий при здійсненні слідчої дії та судового розгляду кримінального провадження	–	–	29,2	27,3	21,5	21	30,1	29,2	21,1	20,1	20,5	18,7	29	26,5
Повідомити поліцію про підготовку до вчинення злочину	69,8	–	36,2	29,2	31,7	29,5	32	27,1	27,9	28	31,2	24,8	24,4	34,8
Викликати поліцію в разі вчинення злочину в його присутності або знаходження ним явних слідів вчинення злочину	68,5	73,2	64,9	63,2	52,9	56,2	68	65,1	65,2	54,1	67,5	57	65,7	73,8
Попередити або припинити злочин чи правопорушення власними силами	10,2	10,7	16,1	11,1	12	14,3	11,6	13	19,1	15,4	19,1	19,6	26	23,5
Допомогти працівникам поліції припинити злочин	20,1	20,8	20,4	18,7	20,5	19,1	21,3	21,1	18,6	17,6	15,6	23,4	35,9	33,0
Надати в розпорядження працівників поліції свій автомобіль, телефон, якщо це необхідно для переслідування та затримання злочинця	15,5	14,8	8,5	8,9	6,9	7,6	10,3	8,5	4,4	6,1	6,5	6,5	8,4	4,2
Брати участь в охороні громадського порядку в складі ДНД	24,6	24,6	21,8	21,6	20,7	21	19,8	19,7	12,7	12,9	31,6	23,4	34,4	26,2
Бути позаштатним співробітником поліції	28,1	30,9	31,3	29,7	23,8	31,4	31	33,8	23,5	21,5	20,4	20,6	16,8	17,0
Негласно співпрацювати з працівниками поліції	15	13,4	37,1	37,3	29,9	52,4	38,2	39,4	39,2	31,9	23,4	26,6	32,1	27,1

Згідно з отриманими даними, громадяни більшою мірою готові до таких форм співпраці з поліцією, які не вимагають для них значних витрат часу, не створюють незручностей. Так, протягом всього періоду проведення опитування у середньому 65 % респондентів вважали, що громадяни можуть викликати поліцію в разі вчинення злочину в їх присутності, або знаходження ним явних слідів вчинення злочину. Цей показник у різні роки то зменшувався, то зростав, але завжди складав більше половини опитаних. У 2016 р. він дорівнював 73,8 %.

Другою за ступенем готовності брати в ній участі, на думку працівників поліції (міліції), була співпраця у разі повідомлення поліції (міліції) про підготовку до вчинення злочину. У 2003 р. підтверджували готовність громадян здійснити такі дії 69,8 % респондентів. У наступні роки цей показник зменшився більш ніж вдвічі і коливався в межах від 24 до 36 %, а у 2016 р. становив 34,8 %.

Значно менший відсоток опитаних розцінював як ймовірне надання громадянами допомоги працівникам поліції (міліції) у припиненні злочину. Протягом більшої частини періоду проведення опитувань такої точки зору дотримувалося в середньому 1/5 респондентів, і лише у 2015–2016 рр. цей показник зріс і становив 35,9 % та 33,0 % відповідно. Таке підвищення цього показника відбулося на фоні значного зростання в ці роки громадської активності в усіх сферах суспільного життя.

Частка опитаних, які стверджували про ймовірність попередження або припинення громадянами злочину чи правопорушення власними силами, була ще меншою. Такої думки дотримувалися в середньому 14 % респондентів і знову таки в останні два роки аналізованого періоду зазначений показник збільшився (26,0 % та 23,5 % відповідно).

Оцінка працівниками поліції (міліції) готовності населення надати в розпорядження працівників поліції (міліції) свій автомобіль, телефон, якщо це необхідно для переслідування та затримання злочинця, була невисокою. Якщо у 2003–2004 рр. це вважали ймовірним 15–16 % респондентів, то у 2005–2010 рр. цей показник скоротився до 8–10 %, а у наступні роки – до 4–7 %. Відсотковий показник за 2016 р. становив 4,2 %. Слід визнати таке зменшення цього показника природним, оскільки за сучасного рівня забезпечення працівників поліції засобами зв'язку та транспортом необхідність надання такої допомоги зійшла нанівець.

Невисоко оцінюється ймовірність того, що громадяни погодяться брати участь у слідчих діях та судовому розгляді кримінального провадження як поняті або свідки, оскільки це пов'язано з певними незручностями. Більш високою, на думку респондентів, є ймовірність того, що громадяни виступлять як поняті, оскільки це передбачає разову дію, тоді як свідок може неодноразово залучатися до участі у слідчих діях. Так вважали в середньому 24,5 % опитаних (2016 р. – 26,5 %). Ймовірність того, що громадянин погодиться бути свідком під час розслідування та судового розгляду кримінальної справи, підтверджували у середньому 18,2 % респондентів (2016 р.)

Протягом аналізованого періоду істотно змінювалися оцінки працівників поліції (міліції) готовності громадян постійно співпрацювати з ними в якості членів ДНД, осіб, які негласно допомагають поліції (міліції), та позаштатних співробітників поліції (міліції).

У середньому 31,6 % респондентів вказували, що громадяни ймовірно готові негласно співпрацювати з працівниками поліції (міліції), але протягом аналізованого періоду цей показник істотно коливався. У 2003–2004 рр. він становив лише 13–15 %, у 2005–2012 рр. – близько 38 % і у 2013–2016 рр. – зменшився до 23–27 % (2016 р. – 27,1 %).

Зазнавали коливань і оцінки щодо ймовірності участі громадян у роботі ДНД. У 2003–2008 рр. це вважали ймовірним 21–25 % респондентів, у 2009–2012 рр. цей показник зменшився до 13 %, а в останні чотири роки знову досяг рівня початку аналізованого періоду (2016 р. – 26,2 %).

Протягом 2003–2010 рр. у середньому 30 % респондентів підтверджували готовність громадян бути позаштатним співробітником поліції (міліції). Починаючи з 2011 р., цей показник зменшувався і у 2016 р. становив 17,0 %.

Досить важливо було дізнатися, які джерела інформації, на думку респондентів, впливають на формування ставлення населення до поліції (міліції) (таб. 2).

Таблиця 2

**Розподіл відповідей респондентів на запитання “Звідки, на Вашу думку, населення отримує інформацію про стан боротьби зі злочинністю, а також інформацію про діяльність органів внутрішніх справ?”**

Види джерел інформації	Роки													
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Із власного досвіду, особистого спостереження	–	–	16,1	24,3	20,7	23,8	16,6	13,0	23,5	15,8	13,0	13,1	14,5	24,1
З випадкових розмов у транспорті, в магазині, на ринку	–	–	22,1	29,2	27,1	29,5	24,1	27,5	30,9	26,9	23,8	21,5	16,0	31,9
Від родичів, знайомих, колег по роботі	–	–	22,9	27,0	20,7	34,3	22,9	31,3	27,9	28,0	26,0	17,8	14,5	21,7
Через спілкування із знайомими з правоохоронних органів	–	–	25,3	23,5	20,7	20,0	19,4	21,8	21,6	24,0	18,6	20,6	15,3	22,9
З газетних публікацій	–	–	71,4	71,1	63,2	53,3	63,0	62,7	56,9	54,1	44,2	33,6	29,8	22,9
З програм радіо	–	–	43,6	39,2	29,2	14,3	30,4	24,3	19,1	20,4	26,8	18,2	19,9	12,5
З програм телебачення	–	–	80,1	75,1	73,2	71,4	83,4	83,5	83,3	78,9	77,1	72,4	64,9	76,2
Під час зустрічей та бесід із працівниками міліції	–	–	13,9	15,4	10,5	2,9	11,0	12,0	10,8	9,3	7,8	–	56,5	74,4
З інших джерел	–	–	2,7	6,8	1,8	4,8	5,3	7,0	4,9	4,7	4,8	4,2	2,3	6,6

Абсолютна більшість респондентів визначила таким джерелом телебачення. Протягом аналізованого періоду такої думки дотримувалися в середньому 77 % опитаних (2016 р. – 76,2 %). Телебачення нині стало основним джерелом інформації про діяльність поліції, і, відповідно, саме зміст телепередач формує ставлення людей до поліції.

Слід зазначити, що в останні роки бурхливо зростає обсяг інформації, яка надходить до населення з мережі Інтернет. Очевидно є нагальна потреба включити до анкети, за якою проводиться моніторингове опитування, зазначене джерело інформації.

У 2003–2004 рр. другими за частотою згадування опитаними були газетні публікації (71 %). В подальшому респонденти вказували на них все менше, і у 2016 р. на них як на джерело інформації про діяльність поліції вказало лише 22,9 %.

Аналогічним чином зменшилися відсоткові показники відмічання як джерела такої інформації програм радіо. Якщо у 2005–2006 рр. на них вказали 43,6 та 39,2 % правоохоронців відповідно, то в наступні роки цей показник складав у середньому 22 %, а у 2016 р. дорівнював 12,5 %.

На різні види побутового спілкування як джерело інформації про діяльність поліції (міліції) опитані вказували нечасто. Інформація від родичів, знайомих, колег по роботі згадували в середньому 25,9 % респондентів, а у 2016 р. цей показник збільшився до 31,9 %. Частина тих, хто відмітив випадкові розмови у

транспорті, в магазині, на ринку складала в середньому 24,6 %, а у 2016 р. дорівнювала 21,7 %. Спілкування із знайомими з правоохоронних органів в якості джерела інформації називалося рідше: середня частка респондентів, які його відмітили, становила 21,1 %, а показник 2016 р. – 22,9 %.

Учасники опитування нечасто вказували на таке джерело інформації, як власний досвід та особисті спостереження. Його відмічали в середньому 18,2 % респондентів (2016 р. – 24,1 %). На нашу думку, тут була очевидна недооцінка правоохоронцями цього джерела інформації. Між тим саме власний досвід відносин з представниками поліції (міліції) або спостереження за їх діями формує найбільш адекватне та стійке уявлення про їх роботу та, відповідно, ставлення до них.

Звертає на себе увагу своєрідна динаміка відсоткових показників згадувань про бесіди з працівниками поліції (міліції). У 2005–2011 рр. вони становили в середньому 11 %, а у 2012–2013 рр. – зменшилися до 8–9 %. Натомість у 2015 р. на це джерело інформації вказали вже 56,5 % поліцейських, а у 2016 р. – 74,4 %. Таке значне збільшення частки опитаних, які відмітили це джерело інформації, є наслідком суттєвого покращення ставлення громадян до поліції, активізації спілкування працівників поліції з населенням у різних формах.

На підставі наведених даних можна зробити такі висновки.

1. Працівники поліції (міліції) об'єктивно оцінюють ставлення до них населення як переважно негативне. Звідси випливає, що працівники поліції здебільшого розглядають суспільне середовище, в якому вони працюють, як несприятливе, негативно налаштоване до них. Така ситуація не сприяє їх ефективній роботі і обов'язково має бути поступово змінена на краще.

2. Опитані дають адекватну оцінку ймовірності участі громадян у певних формах співпраці з працівниками поліції (міліції), вважаючи що люди більшою мірою готові до простих необтяжливих контактів з поліцейськими у вигляді надання різної інформації. Водночас помітна частина респондентів вважають, що громадяни готові сприяти діяльності поліції і в інших більш складних формах.

3. Серед джерел інформації, з яких населення дізнається про роботу поліції, опитані найчастіше вказують на телебачення, яке разом з інформацією з мережі Інтернет формує знання, уявлення, оцінки громадян з усіх питань суспільного життя. Звідси випливає, що створення сприятливих умов для роботи поліції потребує кардинального покращення форм та методів взаємодії органів поліції з телебаченням та електронними ЗМІ.

В умовах формування нових органів поліції і покращення ставлення суспільства до них істотно зростає роль безпосереднього спілкування поліцейських з громадянами.

4. У цей час світовою тенденцією розвитку поліції є вдосконалення форм і методів взаємодії з населенням, забезпечення широкої підтримки громадськістю правоохоронної діяльності. За таких умов налагодження контактів з населенням має стати одним із головних напрямів роботи Національної поліції України.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кулик О.Г. Злочинність в Україні: теорія і практика кримінологічного дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2013. 40 с.

2. Ряшко О.В. Шанобливе ставлення до людини у професійній діяльності працівників ОВС. Науковий вісник ЛДУВС. 2011. № 3.

Отримано 29.08.2017